

Vélemény

Varga E. Árpád *A romániai magyarság népességcsökkenésének okairól* c. tanulmányáról

Varga E. Árpád a romániai népszámlálások történetének kiváló ismerője, számos e témakörben született könyv és tanulmány szerzője. Hozzászólásomban néhány módszertani, illetve tartalmi megjegyzésre szorítok, melyek a téma árnyaltabb és pontosabb megközelítését segítik elő.

Feltételezésem szerint a *Magyar Kisebbség* vitaindító írásának hiányosságai elsősorban arra vezethetők vissza, hogy:

- a tanulmány szerzője nem ismeri a 2002-es népszámlálás során használt PL, PC és PH számlálólapokat¹;
- a szerző nem ismeri a 2002-es népszámlálás során használt *Manualul personalului de recensământ* (Módszertani füzet), vagy legalább a *Recensământ 2002, numara-te printre noi* (2002-es népszámlálás, sorold magad közénk) c. propaganda kiadványt. Sajnos ezt még a hazai sajtó és az RMDSZ illetékesei sem olvasták el. Ezért jelent meg a hazai sajtóban számos félremagyarázás és téves információ. Meggyőződésem, hogy az idézett brosúra 16. oldalán található *Care este diferenta dintre populatia stabila si cea legala a României* (Mi a különbség Románia állandó és törvényes lakossága között) elolvasása elejét vehette volna a félreértéseknek. Emellett a sajtó és a külföldi szakemberek számára be kellett volna iktatni a *Mi a különbség a népszámlálás ideiglenes és végleges eredményei között* c. fejezetet is.²

Hozzászólásom első részében a vitaindító néhány pontjának értelmezése és kiegészítése révén igyekszem a bevezetőben jelzett célt megvalósítására, majd a második részben a népszámlálás során és az ideiglenes eredmények megjelenése után elkövetett súlyosabb hibákat szeretném felsorolásszerűen bemutatni.

1. Kiegészítő megjegyzések a vitaindító kapcsán

"Csak tisztelettel adózhatunk azok emlékének, akik..."

Úgy gondolom, Semlyén István, Dávid Zoltán és Nyárády R. Károly mellett említést kell tennünk Sabin Manuila-ról, az 1930-as népszámlálás főszervezőjéről, aki elfogadta a nemzetiség ma is érvényes meghatározását. Az 1930-as népszámlálással kapcsolatban elmondta: "Megtettünk mindent, ami emberileg lehetséges volt annak érdekében, hogy egy teljes és őszinte összeírást végezzünk.³ Nem ismerünk *székely* vagy *csángó* nyelvet. Akik székelyeknek vagy csángóknak mondták magukat, azokat magyaroknak írtuk be."

Emellett említést kell tennünk Jakabffy Elemérről is. A legutolsó Jakabffy-napon megdöbbenem azon, hogy egyetemi tanárok, írók és magyarországi országgyűlési képviselők előadásaikban egy szót sem ejtettek Jakabffy Elemér korabeli népszámlálásokkal kapcsolatos tevékenységéről.

Végül meg kell említenünk Perka Margit szabófalvi (Sabauni) tanítónőt is, aki azzal a megjegyzéssel adta vissza a számlálóbiztosi igazolványát, hogy ilyen népszámlálásban nem hajlandó részt venni.⁴

"... a népszámlálás meghökkentő eredményét értelmezve..."⁵

A népszámlálás ideiglenes eredményei a *populatia stabila*, a továbbiakban *állandó lakosságra* vonatkoznak. Kik tartoznak ide?

- Akik jelen voltak az összeírásakor.

- Akik 6 hónapnál rövidebb idő óta más romániai helységben tartózkodtak.

- Akik 1 évnél rövidebb idő óta külföldön tartózkodtak.

Nem tartoznak egy adott helység állandó lakosságához:

- Azok, akik több mint 6 hónap óta más romániai helységben tartózkodnak: például az a hadadi fiatal, aki Kolozsváron tanul. Őt Kolozsvár lakosságába számítják, ha ott egyáltalán összeírták.⁶

- Azok, akik több mint egy éve külföldön tartózkodnak munkavállalás, tanulás vagy más célból.

Az állandó lakosság idézett megfogalmazása összhangban van az ENSZ és az EU ajánlásaival, és ezt először alkalmazták Romániában. Legfontosabb előírása az, hogy azok, akik több mint egy éve külföldön tartózkodnak, az illető ország lakosságához sorolandók.

"... a romániai magyarság népességcsökkenését kiváltó okok..."⁷

A felsorolásból kimaradt a külföldi munkavállalás és a külföldön tanulás. A régi rendszer jellegzetessége volt az *ingázás*.⁸ Ez ma már nem érint nagy tömegeket. Helyette a külföldi munkavállalás nyer egyre nagyobb szerepet.⁹

"... a bukaresti statisztikai szolgálat közleményei..."¹⁰

A román statisztika sohasem hamisította meg a népszámlálások nemzetiségre vonatkozó adatait. A bizonyíthatóan előfordult esetek szerzői helyi "kiskirályok" vagy túlbuzgó számlálóbiztosok voltak.¹¹

A román statisztikában a rendszerváltás után jelentős változások történtek, sajnos csak 1992 után. Bár az 1992-es népszámlálás előkészítő szakaszában az Országos Statisztikai Hivatal (román rövidítése CNS) elnöke kijelentette: "Ez az első alkalom, amikor a népszámlálás megszervezését és annak teljes koncepcióját szakemberek végezték, mindennemű politikai befolyástól mentesen." - Ez enyhén szólva nem igaz. Romániában 1930-ig a "családi állapot" rovatba a törvényes házasságot írták be. 1956-ban bevezették a "tényleges házasságot". E statisztikai "csodabogár" jelentése: házasok azok, akik egy háztartásban élnek, függetlenül attól, hogy ez a tény be van vagy nincs bejegyezve az anyakönyvi hivatalban. Ezt az értelmezést alkalmazták 1992-ben is. A Módszertani füzet családi állapotra vonatkozó magyarázata: férj vagy feleség (függetlenül attól, hogy a házasság be van vagy nincs bejegyezve az anyakönyvbe). A 2002-es népszámlálás elismerésre méltó változásokra mutat. Legfontosabb a "családi állapot" gyökeres reformja:

I. családi állása:

feleség;

élettárs - először jelenik meg a romániai népszámlálások történetében.

II. családi állapota:

törvényes családi állapota: nőtlen, nős, elvált, özvegy;

tényleges családi állapota: élettársi viszonyban él (igen, nem).¹²

A 2002-es népszámlálásban is megmaradt az 1977-es "örökség", mely szerint a székely, sváb, szász nemzet, sőt anyanyelv is. Figyelemre méltó tény, hogy már az ideiglenes adatok esetében is a székelyeket a magyarok közé sorolták.

Jelentős újítás volt a "megfigyelők" bevezetése.

"a hivatalos és tényleges vándorlási veszteség..."¹³, illetve "... vélhetően az összeírásból kimaradt külföldön tartózkodók..."¹⁴

A különbség nem magyarázható a "számbavételi hiány" vagy a "nem regisztrált" kategóriákkal. A külföldön dolgozók vagy tanulók össze vannak írva.¹⁵

"... a felmérésből egyéb okokból is kimaradt emberek..."¹⁶

Szatmár megyében, de feltehetően az egész országban kimaradtak a hajléktalanok. Feltehetően kimaradtak az albérletben lakó egyetemi hallgatók is, de mások is.

"... az asszimilációs veszteség..."¹⁷

Sokszor találkoztam már asszimilációval kapcsolatos írásokkal, de még nem találtam szerzőt, aki megmutatta volna, hogyan kell, vagy lehet az asszimilációt mérni.

2. A népszámlálás során elkövetett legfontosabb hibák

A csángók nemzetiségként való említése

A Szatmár megyére vonatkozó "Ideiglenes adatok" 3. fejezete, vagyis "A lakosság nemzetiség szerint" 43 "egyéb nemzetiségűt" tüntet fel, melyből 14 kínai, 10 csángó, 2 macedón, 17 szlovén.

A csángók besorolása megérdemelt volna egy parlamenti interpellációt vagy egy nyilatkozatot az RMDSZ részéről. Évekkel ezelőtt megfogalmaztam egy tanácsot: hasonló viták esetén nem magyar, hanem román forrásokra kell hivatkozni. Azt, hogy a csángók magyarok, a következő jeles szerzők állítják: Dimitrie Cantemir a Descriptio Moldaviae c. művében; Sabin Manuila az 1930-as népszámlálás eredményeit összegező könyvének előszavában; Marius Sala és Ioana Vintila Radulescu román nyelvészek a Limbile lumii (A világ nyelvei) c. könyvükben (a magyar nyelv az 1121. folyószám alatt jelenik meg).

A hajléktalanok kérdése

Kimaradtak a hajléktalanok, mivel a módszertan nem ismeri ezt a fogalmat. Csupán a "szükséglakások" összeírását szabályozza.

Az RMDSZ-megfigyelők formális szereplése

Csak összehasonlítóképpen említem meg, hogy az Ukránok Szövetsége konkrét igényeket fogalmazott meg, amelyeket a népszámlálási bizottság maradéktalanul teljesített. Ezzel szemben az RMDSZ-nek jelen hozzászólás szerzője javasolta a megfigyelők felkészítését, valamint egy egyszerű ellenőrzési stratégiát¹⁸. Javaslatomat az RMDSZ nem fogadta el, de jobbat sem alkalmazott.

A romániai magyar sajtóban tettenérhető hibák

A romániai magyar sajtó esetében is szükség lett volna egy felkészítésre. A "legérdekesebb" tévedések a következők:

- Az egyik erdélyi városban 20% alá csökkent a magyarság aránya. Mi lesz a magyar nyelvű táblákkal? - kérdezte a riporter. Az RMDSZ-es polgármester válaszában jelezte, hogy a kérdés a városi tanács elé lesz terjesztve, és az előterjesztésben kérni fogja a magyar nyelvű táblák megtartását, annak ellenére, hogy a magyar lakosság számarányának 20% alá csökkenése következtében a törvény már nem ír elő ilyen jellegű kötelezettségeket.

A helyes válasz az lett volna: Megvárjuk, amíg a végleges adatok, vagyis a törvényes lakosságra (populatia legala)¹⁹

vonatkozó adatok megjelennek. Az a tény, hogy fiaink egyetemen tanulnak, nem ok arra, hogy elvegyék a magyar névtáblát.

- Egy másik épületes cikk, melynek címe: *Túl intim kérdések*, bírálja a "családi állapotra" vonatkozó második kérdést: "Hogyan lehet egy férfitől a felesége jelenlétében megkérdezni, hogy van-e szeretője?" Megírtam, hogy nem "szeretőről" hanem "élettársról" van szó, vagyis az, aki az illetővel egy háztartásban él. Az utasítás előírta, hogy a 11.2. kérdést minden személy esetében ki kell tölteni, de egyetlen józan gondolkodású számlálóbiztos sem kérdezte meg egy ötéves gyerektől, hogy van-e élettársa.

Fenti véleményre feljogosítva érzem magam:

- azért, mert 30 évig dolgoztam a román statisztikában;

- 6 népszámlálásban vettem részt;

- azért, mert 1991-ben, majd 2001-ben felajánlottam segítségemet az RMDSZ-nek, kihangsúlyozva, hogy ezért nem kívánok fizetést vagy bármilyen ellenszolgáltatást. Megköszönték, de nem vették igénybe, a szakmai tapasztalatomra alapozott tanácsaimat sem vették figyelembe;

- múlt év szeptemberében visszahívtak a statisztikához, hogy részt vegyek a népszámlálás előkészítésében. Egy évig dolgoztam (becsületos fizetésért), de egyetlen javaslatomat sem fogadták el. Kierőszakoltam két hajléktalanszállás besorolását, ott össze is írtak 32 hajléktalant. Ez nem megoldás. Nem jelennek meg a népszámlálás eredményében, ugyanis a PH számlálólapon ideiglenesen ott tartózkodókat tartalmaz.

A 2002-es népszámlálás életem legnagyobb kudarca.

Elnézést kérek a fölösleges magyarázatokért és az esetleges ismétlésekért. A jobb megértés érdekében történt.

Jegyzetek

¹ A PL (Persoane, Locuinte) számlálólapon állandó lakhelyükön írták össze a lakosságot. Összeírták a jelenlevő vagy távollevő családtagokat is, például a más városban tanuló fiatalokat vagy azokat, akik külföldön dolgoznak.

A PC (Persoane, Comunitati) számlálólapon használták bentlakások, diákok, öregházak stb. esetében, vagyis ahol legalább 6 hónapja élnek az ott lakók.

A PH (Persoane, Hoteluri) számlálólapon használták szállodák, kórházak, motelek esetében, vagyis ahol csak ideiglenes jelenlevők tartózkodtak. Ezek nem számítanak bele az állandó lakosságba, hiszen őket állandó lakhelyükön írták össze. Az ideiglenesen jelenlevők összesítése csak ellenőrzésre szolgál (országos viszonylatban: a PL számlálólapon összeírt, más romániai helységekre ideiglenesen eltávozottak száma egyenlő kellene hogy legyen az ugyanon ideiglenesen ideérkezettek számával).

² Minden számlálóbiztos köteles volt három táblázatot készíteni, ahol a körzetében összeírt állandó lakosság számát egyrészt nemzetisége szerint, másrészt anyanyelv szerint és harmadrészt vallás szerint tüntette fel (lásd összefoglaló - recapitulatia). A három táblázat összesítése alapján állították össze az ideiglenes eredményeket (melyeket áprilisban közöltek). A számlálólapon feldolgozásának eredménye tekinthető majd véglegesnek. Ez hozzávetőleg 2-3 év múlva fog megjelenni.

³ A Dobrudzsai Ovidiu járás 14 falvában találtak magyarokat (Baia, Basarabi 1, Casian 3, Dorobantu 3, Ferdinand I 1...) Sokan már nem is beszéltek magyarul, például Dorobantuban a három közül csak egy volt magyar anyanyelvű.

⁴ RMSZ, 1992. január 23.

⁵ A hivatkozott rész: "Más okokból tehát, de végső soron most is ugyanazzal a feladvánnyal kerülünk szembe, mint annak idején: a népszámlálás meglehetősen meglehetősen értelmetlen eredményét értelmezve egy többszörösen egyenlet meghatározatlan mennyiségeinek minél érvényesebb behelyettesítése a cél."

6 Az egyetemisták nagy része albérletben lakik. A titkárság egyik fiatal munkatársa mondta: én is albérletben laktam, elfogadva a következő felszólítást: "Fizetsz 100 márkát, és nem szólsz senkinek!"

7 Hivatkozott rész: "A következőkben ezeket a változókat, azaz a romániai magyarság népességcsökkenését kiváltó okokat (természetes fogyás, kivándorlás, asszimiláció), valamint azok egymáshoz viszonyított arányát próbálom felderíteni."

8 Nyugdíjba vonulásom évében írtam egy tanulmányt a Szatmár megyei ingázásról. A Központi Statisztikai Hivatal (román rövidítése: DCS) ezt minden igazgatóságnak elküldte követendő példaként.

9 Tízezrek dolgoznak külföldön. Tévhit az, hogy aki külföldre megy, többé nem tér haza. A *Szatmári Friss Újság* 2002. október 30. számában jelent meg "a völegény külföldön dolgozik, de hazajön, és felveszi a népviseletet" c. cikk ezt bizonyítja.

10 Hivatkozott mondat: "Ehhez alapvetően a bukaresti statisztikai szolgálat közleményei szolgáltatják a forrásokat."

11 Vö. Boros Ernő: Kálmándi Kálmán. *Szatmári Friss Újság*, 2000. december 17.

12 Románul az élettársi viszonyt concubinajnak, az élettársat concubinnak nevezik. Az elegáns, de csak a kérdőívben használt "uniune consensuala" szó szerint "megegyezésem együttélés" és "partner" sok félreértést okozott.

13 Hivatkozott mondat: "A két érték (a hivatalos és a tényleges vándorlási veszteség) különbsége 692 ezer."

14 Hivatkozott rész: "Első pillantásra kézenfekvőnek tűnik a közel 700 ezres országos statisztikai veszteséget - aminek túlnyomó részét vélhetően az összeírásból (illetőleg annak összesítéséből) kimaradt külföldön tartózkodók teszik ki - ugyanabban az arányban megosztani, mint amennyi a hivatalos kivándorlási adatokból a magyar nemzetiségűekre esik."

15 Lásd PL jelzésű számlálólap, 3. kérdés, 3. kód és 4. kérdés, 3. és 4. kódok.

16 Hivatkozott rész: "Becslésemet illetően hangsúlyozom, hogy csupán nagyságrendet érzékeltető, a romániai magyarság népességi veszteségének összetevői közti arányokat kijelölő, spekulatív adatról van szó. E széles tartományban mozgó, bizonytalan értéket a népszámlálás számbavételi hiánya határozza meg, amit az egyszerűség kedvéért migrációs veszteségnek tekintek (jóllehet, a felmérésekből egyéb okokból is kimaradhettek emberek)."

17 Hivatkozott rész: "A természetes fogyás és a vándorlási hiány nagyrészt kiadja a tényleges fogyás összegét, az így számítható viszonylag szerény asszimilációs veszteség tehát csak alárendelt szerepet játszik a magyar nemzetiségűek számbeli fogyatkozásában."

18 Javaslatom a következő volt: a megfigyelők kiválasztanak 3-4 ismert családot. A titkárságon elkérik a körzet nemzetiség szerinti összesítőjét. Ha abban találnak 6-8 magyart, rendben van, viszont ha egyetlen magyar sincs, akkor kérik az eset kivizsgálását és a szükséges kiigazítást.

19 Populatia legala - törvényes lakosság: azok a román és külföldi állampolgárok, akiknek Románia területén van az állandó lakhelyük, függetlenül attól, hogy jelenleg hol tartózkodnak (külföldön dolgoznak, vagy más városban tanulnak).

- [Varga E. Árpád: A romániai magyarság népességcsökkenésének okairól](#)
- [Benedek Gyula: Vélemény Varga E. Árpád A romániai magyarság népességcsökkenésének okairól c. tanulmányáról](#)
- [Horváth István: A migráció hatása a népesség előszámítására](#)
- [Kiss Tamás: A népességfogyás "kontextusa" - válasz Varga E. Árpád vitaindító tanulmányára -](#)
- [Sebők László: Hozzászólás Varga E. Árpád vitaindító írásához](#)
- [Szilágyi N. Sándor: Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra](#)
- [Veres Valér: A romániai magyarok 2002. évi lélekszámáról](#)
- [Dr. Görömbei Sára: Demográfiai kutatás a kárpát-medencei magyarság fogyásának okairól](#)
- [Rónai András: Erdély népességi viszonyai](#)
- [Vita Sándor: Tallózás az 1930. évi román népszámlálás köteteiben](#)
- [Schneller Károly: Magyarok és románok erőviszonyai Erdélyben](#)
- [Dr. Oberding József György: Adatok az erdélyi magyar középosztály termeléséhez](#)
- [Dr. Kovács Alajos: A nemzetiségi statisztika problémája](#)
- [A lakosság megoszlása nemzetiség szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján \(A\)](#)

- A lakosság megoszlása nemzetiség szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (B)
- A lakosság megoszlása nemzetiség szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (C)
- A lakosság vallás szerinti megoszlása a 2002-es népszámlálási adatok alapján (A)
- A lakosság vallás szerinti megoszlása a 2002-es népszámlálási adatok alapján (B)
- A lakosság megoszlása anyanyelv szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (A)
- A lakosság megoszlása anyanyelv szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (B)
- A lakosság megoszlása anyanyelv szerint a 2002-es népszámlálási adatok alapján (C)
- A lakosság nem szerinti megoszlása a 2002-es népszámlálási adatok alapján
- Rostás Zoltán: Előszó A. Golopentia: *Ajánlások a jövő rendszer kormányprogramjához* c. írásához
- Anton Golopentia: *Ajánlások a jövő rendszer kormányprogramjához*
- Kalligram Alapítvány Jogelemző Csoportja (Jarábik Balázs, Csirik Zsolt, Gál Gábor): Memorandum: a Szlovák Köztársaság által a magyar kedvezménytörvény módosításához kidolgozott jegyzék jogi elemzése
- Richard Jenkins: Az etnicitás újragondolása: identitás, kategorizáció és hatalom
- Horváth Réka: Az RMDSZ céljainak változása az elmúlt tizenkét év során
- Veress Emőd: A prefektusi tisztség az önkormányzati rendszerben és az alkotmánybíróági gyakorlatban
- Császár Melinda: A kedvezménytörvény megjelenítése a központi román sajtóban
- Kádár Magor: Az érem másik oldala: a státustörvény az erdélyi román köztudatban és a román nyelvű írott sajtóban

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék